

vodstvom. Time se radikalno mijenja taktika i strategija KPJ i Čižinskog Gorkića, koji se na čelu Partije vrlo energično bori za novu narodnofrontovsku i antifašističku liniju«, kako precizira I. Očak.

Jasno, plastično i precizno označujući mijene na Gorkićevu životnom putu, Očak je s pravom skinuo s Gorkića niz nepotrebnih naslaga, ali i kritički ocijenio ulogu i značenje toga čovjeka u nevremenu. Autor svoju knjigu s pravom zaključuje ovako: »Iako je Josip Čižinsky Gorkić rehabilitiran u SSSR-u, kod nas će tek nakon mnogo vremena i mnogo povijesnih istraživanja dobiti, unatoč svim svojim greškama, mjesto u povijesti koje mu pripada. Ali već sada je njegovo mjesto neosporno: bio je stvarni rukovodilac CK KPJ i generalni sekretar CK KPJ na duže vrijeme, bio je čovjek Kominterne i kao takav borac za socijalističke i komunističke ideale, koje nije uspio ostvariti, jer je pao kao žrtva staljinskih represija i čistki. Ali ono što nije uspio ostvariti Josip Čižinsky Gorkić, uspio je u izvanredno teškim uvjetima narodnooslobodilačke borbe i socijalističke revolucije i poslijeratne socijalističke izgradnje, njegov suradnik i nasljednik Josip Broz Tito.«

Iznijevši niz relevantnih podataka, autor se strogo pridržavao uobičajenih znanstvenih ususa, tako da je njegov uzmak u opću publicističku maniru, kojega se i inače ne mogu lišiti ni najvrsniji pisci djela ovakva sadržaja, gotovo neprimjetan. Očak je kontroverznu ličnost Josipa Čižinskoga oslikao s mjerom, u skladu sa svim dobrim manirama suvremenog historičara, napravivši znatan pomak u našem znanju o njemu.

Petar Strčić

Hodimir Sirotković — Lujo Margetić, **POVIJEST DRŽAVA I PRAVA NARODA SFR JUGOSLAVIJE**
(izd. Školska knjiga, Zagreb 1988, str. 414)

Od prvog izdanja sveučilišnog udžbenika autora dr. Ferde Čulinovića *Državno-pravni razvitak Jugoslavije* (izdavač Školska knjiga, Zagreb 1963) prošlo je 25 godina. U međuvremenu su pravna, povijesna i politička znanost toliko uznapredovale i došle do novih rezultata da je taj Čulinovićev rad u mnogočem zastario. To je navelo dr. Hodimira Sirotkovića i dr. Luju Margetića da napišu i objave novu knjigu pod naslovom *Povijest država i prava naroda SFR Jugoslavije*. U ovoj knjizi autori su obradili istu materiju kao i dr. Čulinović, ali uz unošenje novih znanstvenih spoznaja i, dakako, vlastitim pristupom.

Mada obje knjige (Čulinovićeva i Sirotković-Margetićeva) obrađuju državno-pravni razvoj jugoslavenskih naroda u povijesnom kontinuitetu, naslovi im nisu identični. Čulinović je svoju knjigu naslovio kao razvoj Jugoslavije, pa bi se moglo zaključiti da u njoj obrađuje samo razdoblje od 1918. godine dalje (a to ne odgovara sadržaju). Budući da su jugoslavenski narodi u prošlosti imali svoje posebne države i različit državno-pravni položaj i razvoj davno prije pojave Jugoslavije, znanstveno je posve opravdano da to bude naznačeno i u naslovu knjige kako su to uradili Sirotković i Margetić.

Knjiga *Povijest država i prava naroda SFRJ* je udžbenik namijenjen — kako to autori u predgovoru kažu — studentima prava na pravnim fakultetima u SR Hrvatskoj, ali i studentima ostalih fakulteta društvenih znanosti te politolozima, novinarima i drugim društvenim i javnim radnicima. Svakako bi trebalo još dodati i nastavnice povijesti. Knjiga se sastoji od uvoda i četiri dijela. Uvod i prvi dio napisao je dr. Lujo Margetić, a drugi, treći i četvrti dio dr. Hodimir Sirotković.

U Uvodu je najprije izložen predmet proučavanja, zatim se utvrđuju periodizacija i pravno-povijesna vrela. U završnom dijelu uvoda daju se podaci o Ilirima, Keltima, Grecima i Rimljanima. Mada vrlo sažeto (u knjizi je to dio uvoda pod naslovom *Antički narodi na Balkanu* od str. 9 do 13), tu su obuhvaćeni osnovni organizacijski oblici i elementi pravne povijesti Ilira, Kelta i grčkih kolonija na našem području te obilježje upravno-pravnog stanja u vrijeme rimske vladavine. I taj, makar kratki osvrt na predslavensko razdoblje svakako pridonosi sadržajnoj cjelovitosti knjige. Na uvrštavanje tog osvrta autore su navela novija gledanja da je povijest Ilira i ostalih predslavenskih naroda sastavni dio naše povijesti, dakle, i pravne povijesti.

Prvi dio knjige pod naslovom *Nastanak i razvitak srednjovjekovnih država i prava jugoslavenskih naroda* sadrži slijedeća poglavlja: Slaveni na Balkanu u VII. i VIII. stoljeću, Rani srednji vijek, Razvijeni srednji vijek, Kasni srednji vijek. Autori su smatrali da obrada naše pravne povijesti treba obuhvatiti i problematiku dolaska Slavena u naše krajeve, pa su i toj temi posvetili nekoliko stranica (str. 17. do 25). S obzirom na činjenicu da su pojedini jugoslavenski narodi imali različit državnopravni i politički razvoj, o svakom se narodu raspravlja posebno. Takvim pristupom obrađen je i sadržaj drugog dijela knjige koji ima zajednički naslov *Državnopravni razvitak jugoslavenskih naroda i zemalja u buržoaskom razdoblju do 1918. godine*. Problematika tog dijela podijeljena je u sedam poglavlja: Srpska država 1804—1918, Razvitak crnogorske države, Hrvatske zemlje u buržoaskom razdoblju (1848—1918), Slovenske zemlje, Bosna i Hercegovina pod Austro-Ugarskom, Makedonija, Proces formiranja jugoslavenskih nacija. Povijesni procesi koji su se zbivali u jugoslavenskim zemljama u toku XIX. i početkom XX. stoljeća od presudnog su značenja za njihov daljnji razvoj. To je razdoblje konačnog formiranja jugoslavenskih nacija, pa je posve opravdano da je to razdoblje dosta iscrpno obrađeno, a posebno je dobro uvrštavanje zaključnog poglavlja u kojem se teorijski objašnjavaju nacija kao povijesna kategorija, bitni elementi u postanku nacije te procesi nacionalne integracije u pojedinih jugoslavenskih naroda.

U trećem dijelu knjige pod naslovom *Državnopravni razvitak stare jugoslavenske države 1918—1941*, ne razmatra se više svaki jugoslavenski narod posebno, već Jugoslavija u cjelini. Taj dio obuhvaća slijedeća poglavlja: Misao ujedinjenja uoči prvoga svjetskog rata, Unitaristički i federalistički planovi o stvaranju jugoslavenske države za vrijeme prvog svjetskog rata, Stvaranje države SHS, Prvodecembarški akt o ujedinjenju 1918. godine, Pregled ustavnopravnog razvitka stare jugoslavenske države, Privremeno narodno predstavništvo, Međunarodno priznanje Kraljevstva SHS i utvrđivanje njegovih granica, Izbori za konstituantu i donošenje ustava 1921. godine, Temeljna načela ustava Kraljevine SHS od 1921. godine, Sestojanuarska diktatura, Temeljne karakteristike ustava Kraljevine Jugoslavije od 1931. godine, Banovina Hrvatska, Temeljne karakteristike pravnog sistema, Političke stranke i njihovi nacionalni programi, Sindikati u zaštiti radničkih prava, Politički i vojni savezi Kraljevine Jugoslavije, Slom stare jugoslavenske države. Valja utvrditi da je državnopravnoj povijesti stare jugoslavenske države posvećeno dosta prostora (str. 215. do 319). Prve stranice tog dijela knjige obuhvaćaju obradu i nekih procesa prije 1918. godine bez kojih se ne bi mogla shvatiti problematika pojave jugoslavenske države. Tu se raspravlja o intenziviranju ideje ujedinjenja uoči prvog svjetskog rata te o konceptima uređenja buduće zajedničke države izraženim u planovima Jugoslavenskog odbora i srpske vlade. U daljnjoj obradi, pored prikaza ustavnog razvoja i pravnog sistema, dan je i osvrt na pojedine grane prava (uključujući i radno zakonodavstvo i agrarne propise). S obzirom na veliku ulogu građanskih političkih stranaka u političkom životu zemlje u ovom dijelu knjige daje se kraći osvrt na njihovu organizaciju, nacionalne programe i obilježja djelo-

vanja. Dakako, u posebnom odjeljku obrađena je i KPJ i njen stav prema nacionalnom pitanju.

Posljednji, četvrti dio, naslovljen *Stvaranje nove jugoslavenske države i prava*, sadrži poglavlja: Temeljna obilježja narodnooslobodilačke borbe naroda Jugoslavije, Uloga KPJ u narodnooslobodilačkoj borbi, Vojna okupacija Jugoslavije i međunarodno pravo, Razvitak NOO-a, Razvitak AVNOJ-a, Izgradnja jugoslavenske federacije, Razvitak organa pravosuđa, Sporazumi Tito-Šubašić, Rad Privremene narodne skupštine DFJ, Ustavotvorna skupština, Borba za međunarodno priznanje nove Jugoslavije, Proces izgradnje novog jugoslavenskog prava. U dilemi kada prestaje povijest, a od kada teče sadašnjost, autori su se odlučili da obradu naše državnopravne problematike zaključe donošenjem prvog ustava naše zemlje 31. siječnja 1946.

Kako se iz sadržaja vidi u knjizi se daje kontinuiran prikaz državnopravne povijesti jugoslavenskih naroda. Kronološkim redoslijedom prikazana je prošlost države i prava svih jugoslavenskih naroda (nisu obuhvaćene i narodnosti). Autori su obradili i ona razdoblja kada pojedini jugoslavenski narodi nisu imali vlastitu državu, već su živjeli u državnopravnim okvirima drugih država. Šteta je što su autori (namjerno) zaobišli i prikaz privrednog razvoja koji je nužno utjecao na pravni razvoj. Smatraju — kako su to u predgovoru zabilježili — da će to nastavnici sami dopuniti u svojim predavanjima i na seminarima. Što se tiče političke povijesti, autori objašnjavaju: »Ovaj udžbenik pisan je s pretpostavkom da studenti nisu zaboravili bitne podatke iz naše političke povijesti, koliko se ona danas uči u našim srednjim školama. Ipak uvodno, uz svako poglavlje, kratak je povijesni okvir relevantnih događaja, kao podsjetnik bitnih povijesnih činjenica.« Svakako treba uvažiti da je ova knjiga obrada državnopravnog aspekta povijesnog razvoja jugoslavenskih naroda, pa su autori s pravom političku povijest uključivali u obradu samo u onoj mjeri koliko je to prijeko potrebno za razumijevanje raspravljane problematike.

Odabrani izvori i literatura navedeni su na dva načina: u prvom i drugom dijelu na kraju svakog poglavlja, a u trećem i četvrtom kumulativno, na kraju svakog dijela. Radi boljeg pregleda u ta dva dijela knjige literatura je podijeljena tematski (npr. opći radovi, radovi o stvaranju prve jugoslavenske države, institucije državne vlasti, pravni sistem, političke stranke, diplomatski odnosi). Radovi su navedeni abecednim redom po prezimenima autora. Iz metodoloških razloga u knjizi su izostavljene posebne bilješke, pa to povećava čitkost teksta ne oduzimajući mu znanstvenu utemeljenost.

Raspravljaju problematiku autori su logično sistematizirali obuhvaćajući sve elemente državnopravnog razvoja jugoslavenskih naroda. Opći je dojam da je ta problematika vrlo solidno obrađena i da su autori vrlo studiozno proučili opsežnu izvornu građu i literaturu. Sve su njihove analize i sinteze metodološki korektno izvedene i znanstveno utemeljene. Međutim, oni mjestimično upozoravaju i na mogućnost drugačijih interpretacija ako su pojedini problemi još u raspravljanju. Tekst je vrlo pregledan, a četvrtina knjige tiskana je petitom uz objašnjenje da se radi o poglavljima koja »ne ulaze nužno u ispitnu materiju, ali su korisna za seminarski rad i za šire razumijevanje određenog povijesnog procesa«. No, upravo je tim dijelovima teksta ostvarena cjelovitost obrade.

Knjiga Hodimira Sirotkovića i Luje Margetića solidan je sveučilišni udžbenik, ali i mnogo više od toga. Posebno treba upozoriti na iscrpne popise literature kojima su obuhvaćena doista sva relevantna novija djela za obradu ne samo državnopravne nego i političke problematike. Taj će popis poslužiti znanstvenicima kao putokaz i pomoć u daljnjim proučavanjima, pa i po tome knjiga prelazi okvire fakultetskog udžbenika.

Hrvoje Matković

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAČ: Savez povijesnih društava Hrvatske

REDAKCIJSKI ODBOR

Mirjana GROSS, Zagreb
Ivan KAMPUŠ, Zagreb
Tomislav RAUKAR, Zagreb
Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Ivan KAMPUŠ

LEKTOR I KOREKTOR

Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:

Savez povijesnih društava Hrvatske
Zagreb, Filozofski fakultet, Ul. Đure Salaja 3

Narudžbe šaljite na adresu:

Savez povijesnih društava Hrvatske, Zagreb, Krčka 1

Cijena ovog broja iznosi 50 d

Izdavanje časopisa sufinancira

Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SRH